EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ghid privind art. 4 din Convenția europeană a drepturilor omului

Interzicerea sclaviei și a muncii forțate

Actualizat la 31 august 2023

Întocmit de Grefă. Nu obligă Curtea.

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Invităm editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest ghid, în format tipărit sau electronic, să completeze formularul de contact *cerere de reproducere sau republicare a unei traduceri*, pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații privind traducerile în curs de realizare ale ghidurilor privind jurisprudența, vă rugăm consultați lista *Traduceri în curs*.

Textul original al acestui ghid este redactat în limba engleză și este actualizat periodic. Cel mai recent, a fost actualizat la 31 august 2023. Poate suferi modificări de formă.

Ghidurile privind jurisprudența pot fi descărcate de la adresa *https://ks.echr.coe.int*. Pentru informații actualizate despre publicații, vă rugăm să accesați contul de Twitter al Curții *https://twitter.com/ECHR_CEDH*.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2023

Cuprins

În atenția cititorilor **4**

I. Principii generale **6**

A. Structura art. 4 6

B. Principii de interpretare 7

C. Contextul specific al traficului de persoane 7

II. Interzicerea sclaviei și a muncii forțate **9**

A. Dreptul de a nu fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire 9

1. Sclavia 9
2. Aservirea 9

B. Dreptul de a nu fi supus muncii forțate sau obligatorii 10

C. Delimitări 13

1. Munca impusă unei persoane supuse detenției sau în timpul în care se află în libertate condiționată 13
2. Serviciu militar sau serviciu alternativ cu caracter civil 14
3. Serviciul impus în situații de criză sau de calamități 15
4. Obligații civice normale 16

III. Obligații pozitive **17**

A. Obligația pozitivă de a institui un cadru legislativ și administrativ corespunzător 17

B. Obligația pozitivă de a lua măsuri operaționale 18

C. Obligația procedurală de a efectua o anchetă 20

Lista cauzelor citate **23**

În atenția cititorilor

Prezentul ghid face parte din seria Ghiduri privind jurisprudența, publicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea", „Curtea Europeană" sau „Curtea de la Strasbourg"), cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de Curtea de la Strasbourg. Prezentul ghid analizează și rezumă jurisprudența referitoare la art. 4 din Convenția europeană a drepturilor omului (denumită în continuare „Convenția" sau „Convenția europeană"). Cititorii vor găsi aici principiile-cheie dezvoltate în acest domeniu, precum și precedentele relevante.

Jurisprudența citată a fost selectată dintre hotărârile și deciziile de referință, importante și/sau recente.*

Hotărârile și deciziile Curții nu doar soluționează cauzele cu care a fost sesizată, ci servesc, în sens mai larg, pentru a clarifica, proteja și dezvolta normele Convenției, contribuind astfel la respectarea, de către state, a angajamentelor pe care și le-au asumat în calitate de părți contractante [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, pct. 154, 18 ianuarie 1978, seria A nr. 25; *Jeronovičs împotriva Letoniei* (MC), nr. 44898/10, pct. 109, CEDO 2016].

Sistemul instituit de Convenție are ca finalitate să soluționeze, în interesul general, probleme care țin de ordinea publică, îmbunătățind astfel standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența din acest domeniu la întreaga comunitate a statelor părți la Convenție [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), pct. 89, nr. 30078/06, CEDO 2012]. Astfel, Curtea a subliniat rolul Convenției ca „instrument constituțional al ordinii publice europene" în domeniul drepturilor omului [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), nr. 45036/98, pct. 156, CEDO 2005-VI, și, mai recent, *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), nr. 8675/15 și 8697/15, pct. 110, 13 februarie 2020].

Protocolul nr. 15 la Convenție a introdus recent principiul subsidiarității în preambulul Convenției. Acest principiu impune „o responsabilitate comună a statelor părți și a Curții" în ceea ce privește protecția drepturilor omului, iar autoritățile și instanțele naționale trebuie să interpreteze și să aplice dreptul intern într-un mod care să asigure efectul deplin al drepturilor și libertăților definite în Convenție și în protocoalele la aceasta [*Grzęda împotriva Poloniei* (MC), pct. 324].

Prezentul ghid include trimiteri la cuvintele-cheie din fiecare articol citat din Convenție sau din protocoalele la aceasta. Problemele juridice abordate în fiecare cauză sunt sintetizate într-o *Listă de cuvinte-cheie*, selectate dintr-un tezaur de termeni extrași (în majoritatea cazurilor) direct din textul Convenției și din protocoalele la aceasta.

Baza de date HUDOC a jurisprudenței Curții permite căutarea după cuvinte-cheie. Căutarea după aceste cuvinte-cheie permite găsirea unui grup de documente cu un conținut juridic similar (motivarea și concluziile Curții din fiecare cauză sunt rezumate prin cuvinte-cheie). Cuvintele-cheie pentru fiecare cauză sunt disponibile în fila Detalii cauză. Pentru informații suplimentare privind baza de date și cuvintele-cheie consultați *Manualul de utilizare HUDOC*.

* Jurisprudența citată poate fi în una sau în ambele limbi oficiale (engleză și franceză) ale Curții și ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului. Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)" arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)" că respectiva cauză

a fost examinată de Marea Cameră. Hotărârile pronunțate de o Cameră, care nu sunt definitive la data publicării prezentei actualizări, sunt marcate cu un asterisc (*).

I. Principii generale

Art. 4 din Convenție - Interzicerea sclaviei și a muncii forțate

„1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.

2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

3. Nu se consideră «muncă forțată sau obligatorie» în sensul prezentului articol:

(a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de art. 5 din prezenta convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată;

(b) orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;

(c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;

(d) orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale."

Cuvinte-cheie HUDOC

Sclavie (4-1) – Aservire (4-1) – Trafic de persoane (4-1) – Muncă forțată (4-2) – Muncă obligatorie (4-2) – Muncă impusă unei persoane supuse detenției (4-3-a) – Muncă impusă unei persoane în timpul în care se află în libertate condiționată (4-3-a) – Serviciu cu caracter militar (4-3-b) – Serviciu alternativ cu caracter civil (4-3-b) – Serviciu impus în situații de criză (4-3-c) – Serviciu impus în situații de calamități (4-3-c) – Obligații civice normale (4-3-d)

A. Structura art. 4

1. Art. 4 din Convenție consacră, împreună cu art. 2 și art. 3 din Convenție, una dintre valorile fundamentale ale societăților democratice [*Siliadin împotriva Franței*, 2005, pct. 112; *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 116].

2. Art. 4 § 1 din Convenție prevede că „nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire". Spre deosebire de majoritatea prevederilor materiale ale Convenției, art. 4 § 1 nu stabilește excepții și nicio derogare de la acesta nu este admisibilă, conform art. 15 § 2, nici măcar în cazul unui pericol public ce amenință viața națiunii [*C.N. împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 65; *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 116].

3. Art. 4 § 2 din Convenție interzice munca forțată sau obligatorie (*ibid.*). Noțiunea de „muncă forțată sau obligatorie", în sensul art. 4, urmărește să ofere protecție împotriva cazurilor de exploatare gravă, cum ar fi prostituția forțată, indiferent dacă, în circumstanțele specifice ale unei cauze, acestea sunt legate de contextul specific al traficului de persoane (*Zoletic și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2021, pct. 148). Orice astfel de comportament ar putea să implice elemente care să permită calificarea acestuia drept „sclavie" sau „aservire", în sensul art. 4, sau ar putea ridica o problemă în temeiul unei alte dispoziții a Convenției [*S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, pct. 300 și 303].

4. Art. 4 § 3 nu intenționează să „limiteze" exercitarea dreptului garantat de paragraful al doilea, ci să „delimiteze" conținutul acestui drept, întrucât acesta formează un întreg împreună cu paragraful al doilea și indică ce anume nu se include în sintagma „muncă forțată sau obligatorie" (*ibid.*, pct. 120).

B. Principii de interpretare

5. Curtea nu a considerat niciodată că dispozițiile Convenției reprezintă singurul cadru de referință pentru interpretarea drepturilor și libertăților consacrate de aceasta. De multă vreme, Curtea a declarat că unul dintre principiile de bază ale aplicării dispozițiilor Convenției este că acestea nu se aplică în mod complet independent. Fiind un tratat internațional, Convenția trebuie interpretată în lumina regulilor de interpretare stabilite în Convenția de la Viena din 23 mai 1969 cu privire la dreptul tratatelor. În temeiul acestei convenții, Curtea trebuie să stabilească sensul normal care trebuie atribuit cuvintelor în contextul lor și având în vedere obiectul și scopul dispoziției din care au fost preluate. Curtea trebuie să țină seama de faptul că dispoziția face parte dintr-un tratat pentru protecția efectivă a drepturilor individuale ale omului și că Convenția trebuie să fie interpretată ca un întreg și astfel încât să se asigure coerența internă și armonia diferitelor sale dispoziții. De asemenea, trebuie să se țină seama de orice norme relevante și principii de drept internațional aplicabile în relațiile dintre părțile contractante, iar Convenția ar trebui să fie interpretată, în măsura posibilului, în concordanță cu alte norme de drept internațional din care face parte integrantă. Obiectul și scopul Convenției, ca instrument pentru protecția persoanelor impun interpretarea dispozițiilor sale și aplicarea lor astfel încât garanțiile acesteia să fie practice și efective (*Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 273-275).

6. În interpretarea noțiunilor de la art. 4 din Convenție, Curtea se bazează pe instrumente internaționale, precum Convenția din 1926 cu privire la sclavie (*Siliadin împotriva Franței*, 2005, pct. 122), Convenția suplimentară privind abolirea sclaviei, a comerțului cu sclavi și a instituțiilor și practicilor similare sclaviei (*C.N. și V. împotriva Franței*, 2012, pct. 90), Convenția nr. 29 a Organizației Internaționale a Muncii (OIM) (Convenția privind munca forțată) (*Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, pct. 32) și Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, precum și Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, 2000 (*Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 282).

7. În schimb, întrucât competența Curții este limitată la Convenție, aceasta nu are competența de a interpreta dispozițiile instrumentelor internaționale, cum ar fi Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, sau de a evalua respectarea de către statele pârâte a standardelor cuprinse în aceasta (*V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, 2021, pct. 113).

8. Nu ar trebui să se piardă din vedere caracteristicile speciale ale Convenției sau faptul că aceasta este un instrument viu, care trebuie interpretat ținând seama de condițiile de viață actuale și că standardul tot mai ridicat impus în domeniul protecției drepturilor omului și a libertăților fundamentale implică, în mod corespunzător și inevitabil, o mai mare rigoare în evaluarea încălcărilor valorilor fundamentale ale societăților democratice [*Siliadin împotriva Franței*, 2005, pct. 121; *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 118].

C. Contextul specific al traficului de persoane

9. Art. 4 nu face nicio mențiune referitoare la traficul de persoane, interzicând „sclavia", „aservirea" și „munca forțată și obligatorie" (*Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 272).

10. Traficul de persoane, prin însăși natura sa și prin scopul acestuia de exploatare a altora, se bazează pe exercitarea atributelor conferite de dreptul de proprietate. În acest sistem, ființele umane sunt tratate asemenea unor mărfuri care pot fi cumpărate, vândute și supuse muncii forțate, cel mai adesea fiind plătite cu sume de bani foarte mici sau nefiind plătite deloc, de obicei în industria sexului, dar și în alte domenii. Acesta implică supravegherea îndeaproape a activităților victimelor, a căror libertate de mișcare este adesea restricționată. Implică acte de violență împotriva victimelor și amenințări la adresa lor, acestea trăind și muncind în condiții precare. Traficul de persoane este descris în raportul explicativ, anexat la Convenția privind lupta împotriva traficului de ființe umane, drept o formă

modernă a vechiului comerț cu sclavi la nivel mondial (*ibid.*, pct. 281; *M. și alții împotriva Italiei și Bulgariei*, 2012, pct. 151). Nu există nicio îndoială că traficul de persoane amenință demnitatea umană și libertățile fundamentale ale victimelor și nu poate fi considerat compatibil cu o societate democratică și valorile expuse în Convenție (*Rančev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 282).

11. În cauza *S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, Curtea a precizat că un comportament sau o situație poate ridica o problemă legată de traficul de persoane din perspectiva art. 4 doar în cazul în care sunt întrunite toate cele trei elemente constitutive ale definiției internaționale a fenomenului de trafic de persoane, astfel cum este enunțată în Convenția privind lupta împotriva traficului de ființe umane și în Protocolul de la Palermo (privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate): (1) acțiunea (recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane); (2) mijloacele (prin amenințarea recurgerii la forță sau prin recurgerea la forță ori la alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate ori prin oferirea sau acceptarea de plăți sau de avantaje pentru obținerea consimțământului unei persoane care are autoritate asupra altei persoane); (3) scopul exploatării (care cuprinde, cel puțin, exploatarea prin prostituarea altei persoane sau alte forme de exploatare sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile similare sclaviei, aservirea ori prelevarea de organe) (pct. 290 și 303). Din perspectiva art. 4, noțiunea de trafic de persoane se aplică tuturor formelor de trafic de persoane, atât național, cât și transnațional, indiferent dacă acest trafic este sau nu legat de criminalitatea organizată (pct. 296 și 303; a se vedea și *Zoletic și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2021, pct. 155).

12. Deși traficul de persoane intră în sfera de aplicare a art. 4, acest lucru nu exclude posibilitatea ca, în circumstanțele specifice ale unei cauze, un anumit comportament legat de traficul de persoane să ridice o problemă în temeiul unei alte dispoziții a Convenției [*S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, pct. 297 și 303]. Întrebarea dacă o anumită situație implică toate elementele constitutive ale „traficului de persoane” și/sau ridică o problemă distinctă legată de prostituția forțată este o chestiune de fapt, care trebuie examinată în lumina tuturor circumstanțelor relevante ale unei cauze (*ibid.*, pct. 302-303, și *Zoletic și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2021, pct. 157).

II. Interzicerea sclaviei și a muncii forțate

A. Dreptul de a nu fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire

Art. 4 § 1 din Convenție „1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.”
Cuvinte-cheie HUDOC Sclavie (4-1) – Aservire (4-1) – Trafic de persoane (4-1)

1. Sclavia

13. Având în vedere domeniul de aplicare al noțiunii de „sclavie” de la art. 4, Curtea face referire la definiția clasică a sclaviei, inclusă în Convenția din 1926 cu privire la sclavie, care definește sclavia ca fiind „statutul sau condiția unei persoane asupra căreia se exercită unul, mai multe sau toate atributele conferite de dreptul de proprietate” (*Siliadin împotriva Franței*, 2005, pct. 122).

14. În cauza *Siliadin împotriva Franței*, 2005, în care reclamanta, un resortisant togolez în vârstă de 18 ani, a fost obligată să lucreze ca servitoare, 15 ore pe zi, fără nicio zi liberă și fără să fie plătită, timp de mai mulți ani, Curtea a constatat că tratamentul aplicat acesteia a constituit aservire și muncă forțată și obligatorie, fără însă a putea fi calificat drept sclavie. Aceasta a apreciat că, deși reclamanta a fost, în mod clar, privată de autonomia personală, aceasta nu a fost ținută în sclavie, deoarece nu a existat, din punct de vedere legal, un veritabil drept de proprietate asupra ei, prin care să fie redusă la statutul de „obiect” (pct. 122).

15. Într-o cauză referitoare la pretinsul trafic de persoane a cărui victimă a fost o minoră, Curtea a considerat, de asemenea, că nu existau suficiente probe care să indice că aceasta a fost ținută în sclavie. Curtea a reținut că, și în ipoteza în care s-ar presupune că tatăl reclamantei a primit o sumă de bani în legătură cu pretinsa căsătorie a acesteia, în circumstanțele acestei cauze, nu se poate considera că o astfel de contribuție pecuniară reprezenta un preț asociat transferului dreptului de proprietate, care ar fi putut aduce în discuție noțiunea de sclavie. În acest sens, Curtea a reiterat faptul că respectiva căsătorie are conotații sociale și culturale adânc înrădăcinate, care pot diferi în mare măsură de la o societate la alta și că, prin urmare, se poate admite, în mod rezonabil, că această plată reprezintă un cadou făcut unei familii de cealaltă familie, o tradiție comună multor culturi diferite în societatea de astăzi (*M. și alții împotriva Italiei și Bulgariei*, 2012, pct. 161).

2. Aservirea

16. În sensul Convenției, prin „aservire” se înțelege obligația de a furniza servicii, impusă unei persoane prin constrângere, și aceasta trebuie să fie asociată cu noțiunea de sclavie [*Seguin împotriva Franței* (dec.), 2000; *Siliadin împotriva Franței*, 2005, pct. 124].

17. În ceea ce privește noțiunea de „aservire”, ceea ce se interzice este „o formă deosebit de gravă de negare a libertății”. Aceasta presupune „în plus față de obligația de a furniza anumite servicii altor persoane... obligația „persoanei aservite” de a trăi pe proprietatea altei persoane și imposibilitatea acesteia de a-și schimba condiția (*ibid.*, pct. 123).

18. Curtea a constatat că aservirea constituie o formă specifică de muncă forțată ori obligatorie sau, cu alte cuvinte, muncă forțată sau obligatorie „în formă agravată”. În fapt, caracteristica fundamentală prin care aservirea se distinge de munca forțată sau obligatorie, în sensul art. 4 din Convenție, constă în sentimentul victimelor privind caracterul imuabil al condiției lor și că este puțin probabil ca situația

să se schimbe. Curtea constată că este suficient ca acest sentiment să se bazeze pe criteriile obiective menționate anterior sau să fie provocat sau întreținut de către cei responsabili pentru situație (*C.N. și V. împotriva Franței*, 2012, pct. 91).

19. În acest sens, Curtea a subliniat că aservirea domestică este o infracțiune specifică, diferită de traficul de persoane și de exploatare, și care presupune o dinamică complexă, implicând atât forme evidente, cât și mai subtile de constrângere, cu scopul de a forța supunerea persoanei în cauză (*C.N. împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 80).

20. În cauza *Siliadin împotriva Franței*, 2005, Curtea a considerat că reclamanta a fost ținută în condiții de aservire întrucât, în afară de faptul că aceasta a fost constrânsă să execute o muncă forțată, aceasta era minoră, nu avea resurse, era vulnerabilă și izolată, fără nicio posibilitate de a locui în altă parte decât la domiciliul persoanelor pentru care lucra, la discreția lor și depinzând total de aceștia, neavând libertate de mișcare și nici timp liber (pct. 126-127). A se vedea și *C.N. și V. împotriva Franței*, 2012, în care Curtea a constatat că prima reclamantă a fost ținută în condiții de aservire, dar nu și a doua reclamantă (pct. 92-93).

B. Dreptul de a nu fi supus muncii forțate sau obligatorii

Art. 4 § 2 din Convenție
„2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.”
Cuvinte-cheie HUDOC
Muncă forțată (4-2) – Muncă obligatorie (4-2)

21. Art. 4 § 2 din Convenție interzice munca forțată sau obligatorie [*Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 117]. Cu toate acestea, art. 4 nu definește ce anume se înțelege prin „muncă forțată sau obligatorie”, iar diferitele documente ale Consiliului Europei, referitoare la lucrările pregătitoare ale Convenției europene (*Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, pct. 32) nu cuprind îndrumări cu privire la acest aspect.

22. În cauza *Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, Curtea a invocat Convenția nr. 29 a OIM privind munca forțată sau obligatorie. În sensul acestei convenții, expresia „muncă forțată sau obligatorie” înseamnă „orice muncă sau serviciu pretins unui individ sub amenințarea unei pedepse oarecare și pentru care numitul individ nu s-a oferit de bunăvoie”. Curtea a adoptat această definiție ca punct de plecare pentru interpretarea art. 4 § 2 din Convenție [*ibid.*; *Graziani-Weiss împotriva Austriei*, 2011; *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 118, și *Adigüzel împotriva Turciei* (dec.), 2018, pct. 26-27, și jurisprudența citată acolo].

23. În cauza *S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, Curtea a precizat că noțiunea de „muncă forțată sau obligatorie”, în sensul art. 4, urmărește să ofere protecție împotriva cazurilor de exploatare gravă, cum ar fi prostituția forțată, indiferent dacă, în circumstanțele specifice ale unei cauze, acestea sunt legate de contextul specific al traficului de persoane (a se vedea supra, pct. 3).

24. Este adevărat că termenul din limba engleză „*labour*” (în special muncă fizică) este adesea utilizat în sensul restrâns de muncă manuală, dar acesta are și sensul larg al termenului din limba franceză „*travail*” (muncă, în general), fiind necesar ca acesta din urmă să fie adoptat în acest context. Curtea constată că acest lucru este confirmat de definiția prevăzută la articolul 2 alineatul (1) din Convenția nr. 29 a OIM („orice muncă sau serviciu”, „*all work or service*”, în engleză, „*tout travail ou service*” în franceză), la art. 4 § 3 lit. d) din Convenția europeană („orice muncă sau serviciu”, „*all work or service*”, în engleză, „*tout travail ou service*”, în franceză) și de însăși denumirea Organizației Internaționale a

Muncii (OIM), ale cărei activități nu se limitează, în niciun caz, la sfera muncii manuale (*Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, pct. 33).

25. Pentru a clarifica noțiunea de „muncă" în sensul art. 4 § 2 din Convenție, Curtea a subliniat că nu orice tip de muncă impusă unei persoane sub amenințarea unei „pedepse" constituie în mod necesar „muncă forțată sau obligatorie", interzisă de această dispoziție. Factorii care trebuie luați în considerare includ natura și volumul muncii în cauză. Acești factori contribuie la distincția între „muncă forțată" și un ajutor care se poate aștepta în mod rezonabil din partea altor membri ai familiei sau a persoanelor care împart o locuință. În acest sens, în cauza *Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, Curtea s-a bazat pe noțiunea de „sarcină disproporționată" pentru a stabili dacă un avocat a fost supus muncii obligatorii atunci când i s-a cerut să apere gratuit clienți, în calitate de avocat desemnat de instanță din oficiu (pct. 39; a se vedea și *C.N. și V. împotriva Franței*, 2012, pct. 74).

26. Primul adjectiv „forțată" evocă ideea de constrângere fizică sau psihică. În ceea ce privește cel de-al doilea adjectiv „obligatorie", acesta nu se poate referi la orice formă de constrângere sau obligație legală. De exemplu, nu se poate considera că o activitate care urmează să fie desfășurată în temeiul unui contract negociat liber intră în domeniul de aplicare al art. 4 doar pe motiv că una dintre părți s-a angajat față de cealaltă parte să efectueze activitatea respectivă și că va face obiectul unor sancțiuni în cazul în care nu își onorează promisiunea (*Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, pct. 34). Trebuie să fie vorba despre o muncă „pretinsă [...] sub amenințarea unei pedepse oarecare" și, de asemenea, realizată împotriva voinței persoanei în cauză, adică o activitate pentru care aceasta „nu s-a oferit de bunăvoie" (*ibid.*).

27. Curtea a subliniat că, în raportul global „Costul coerciției", adoptat de Conferința Internațională a Muncii în 1999, noțiunea de „pedeapsă" este utilizată în sens larg, astfel cum o confirmă utilizarea sintagmei „orice pedeapsă". Prin urmare, aceasta a considerat că „pedeapsa" poate să meargă până la violența sau constrângerea fizică, dar poate, de asemenea, să aibă forme mai subtile, de natură psihologică, cum ar fi amenințările privind denunțarea victimelor către poliție sau autoritățile de imigrare, în cazul în care acestea lucrează în condiții ilegale (*C.N. și V. împotriva Franței*, 2012, pct. 77). În contextul prostituției forțate, Curtea a subliniat că „forța" poate să includă formele subtile de comportament coercitiv, identificate în jurisprudența Curții privind art. 4, precum și în documentele OIM și în alte texte internaționale [*S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, pct. 301].

28. Curtea a constatat că primul criteriu, și anume „amenințarea unei pedepse", este îndeplinit în cauza *Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, în care reclamantul, avocat stagiar, risca radierea din tabloul avocaților stagiari (*Ordre des avocats*) sau să îi fie respinsă cererea de înscriere în tabloul avocaților (pct. 35); în cauza *Graziani-Weiss împotriva Austriei*, 2011, în care refuzul reclamantului, un avocat, de a acționa în calitate de tutore a avut ca rezultat aplicarea unor sancțiuni disciplinare (pct. 39); în cauza *C.N. și V. împotriva Franței*, 2012, în care reclamanta a fost amenințată că va fi trimisă înapoi în țara sa de origine (pct. 78).

29. În cauza *Siliadin împotriva Franței*, 2005, Curtea a considerat că, deși reclamanta, o minoră, nu era amenințată de o „pedeapsă", realitatea era că aceasta se afla într-o situație echivalentă în ceea ce privește percepția sa asupra gravității amenințării, având în vedere că era o adolescentă aflată ilegal pe un teritoriu străin, cel francez, și că se temea să nu fie arestată de poliție. Teama acesteia a fost întreținută, fiind lăsată să creadă că statutul ei urma să fie reglementat (pct. 118).

30. În schimb, în cauza *Tibet Menteş și alții împotriva Turciei*, 2017, pct. 68,), Curtea a observat că reclamanții, care lucrau în magazinele dintr-un aeroport și care se plângeau de orele suplimentare neplătite, acceptaseră de bunăvoie condițiile de muncă ale acestora, care implicau ture de 24 de ore consecutive. În plus, nu exista niciun indiciu cu privire la existența vreunui tip de constrângere fizică sau psihică prin care aceștia erau obligați să efectueze ore suplimentare. Simpla posibilitate ca aceștia să fie concediați în cazul unui refuz nu constituia, în opinia Curții, „amenințarea unei pedepse" în sensul art. 4. Prin urmare, aceasta a considerat că primul criteriu nu a fost îndeplinit și a respins capătul de cerere ca fiind incompatibil *ratione materiae* cu art. 4 din Convenție.

31. În cauza *Adigüzel împotriva Turciei* (dec.), 2018, în care reclamantul, medic legist, s-a plâns că era obligat să lucreze în afara programului de lucru prevăzut, fără să fie remunerat, Curtea a hotărât că, alegând să lucreze ca funcționar public al municipalității, acesta trebuie să fi știut, de la început, că putea fi necesar să lucreze în afara programului normal, fără să fie plătit. În plus, chiar dacă nu putea să primească o remunerație, reclamantul ar fi putut să își ia zile libere compensatorii, ceea ce nu a făcut niciodată. Prin urmare, nu putea pretinde că a fost supus unei sarcini disproporționate. Riscul ca salariul acestuia să fie redus, sau chiar de a fi concediat dacă refuza să lucreze în afara programului, nu era suficient de mare pentru a concluziona că i s-a impus să presteze o activitate sub amenințarea unei „pedepse". Având în vedere cele de mai sus, Curtea a considerat că sarcinile suplimentare pe care a trebuit să le efectueze reclamantul nu constituiau „muncă forțată sau obligatorie". Curtea a respins așadar capătul de cerere ca fiind incompatibil *ratione materiae* cu art. 4 din Convenție (pct. 30-35).

32. În ceea ce privește cel de-al doilea criteriu, și anume dacă reclamantul s-a oferit de bunăvoie să presteze activitatea în cauză (*Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, pct. 36), Curtea a luat în considerare elementul acordului prealabil al reclamantului privind realizarea sarcinilor în cauză, dar nu i-a acordat o importanță decisivă [*ibid.*; *Graziani-Weiss împotriva Austriei*, 2011, pct. 40; *Adigüzel împotriva Turciei* (dec.), 2018, pct. 30].

33. Curtea ține cont, mai degrabă, de toate circumstanțele cauzei, având în vedere obiectivele care stau la baza art. 4, pentru a decide dacă un serviciu solicitat se încadrează în sfera interdicției privind „munca forțată sau obligatorie" [*ibid.*, pct. 37; *Bucha împotriva Slovaciei* (dec.), 2011]. Standardele elaborate de Curte, pentru a evalua ce anume poate fi considerat normal în ceea ce privește obligațiile care le revin membrilor unei anumite profesii, iau în considerare mai multe aspecte: dacă serviciile prestate nu intră în sfera activităților profesionale normale ale persoanei în cauză; dacă serviciile sunt remunerate sau nu, sau dacă serviciul include o altă formă de compensare; dacă obligația se întemeiază pe o concepție de solidaritate socială; și dacă sarcina impusă este disproporționată [*Graziani-Weiss împotriva Austriei*, 2011, pct. 38; *Mihal împotriva Slovaciei* (dec.), 2011, pct. 64].

34. Curtea a constatat că nu lua naștere nicio problemă în temeiul art. 4 într-o cauză în care un angajat nu a fost plătit pentru activitatea desfășurată, dar aceasta a fost realizată de bunăvoie, iar dreptul la plată nu a fost contestat [*Sokur împotriva Ucrainei* (dec.), 2002], într-o cauză în care reclamantul a fost transferat la un loc de muncă mai puțin profitabil [*Antonov împotriva Rusiei* (dec.), 2005], într-o cauză în care legea privind asistența socială îi impunea reclamantei să obțină și să accepte orice tip de muncă, indiferent dacă era adecvată sau nu, sub amenințarea reducerii prestațiilor (de șomaj), dacă refuza să facă acest lucru [*Schuitemaker împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2010], într-o cauză în care reclamantul, un notar, a fost obligat să perceapă tarife mai scăzute în cazul organizațiilor fără scop lucrativ (*X. împotriva Germaniei*, decizia Comisiei, 1979), într-o cauză în care instanțele interne au redus onorariile primite de reclamanți pentru activitatea desfășurată în calitate de avocați desemnați din oficiu, asigurând reprezentarea părților civile în cadrul unui proces penal (*Dănoiu și alții împotriva României*, 2022) sau într-o cauză în care reclamantul s-a plâns de caracterul injust al muncii și al condițiilor de remunerare impuse de stat rudelor persoanelor cu dizabilități care lucrau ca asistenți personali [*Radi și Gherghina împotriva României* (dec.), 2016]. În schimb, Curtea a constatat, în cauza *Chowdury și alții împotriva Greciei*, 2017, că situația reclamanților — migranți ilegali care lucrau în condiții fizice dificile și fără să fie plătiți, sub supravegherea unor paznici înarmați, în sectorul culesului de căpșuni, într-o anumită regiune din Grecia – a constituit trafic de persoane și muncă forțată.

C. Delimitări

Art. 4 § 3 din Convenție

„3. Nu se consideră «muncă forțată sau obligatorie» în sensul prezentului articol:

(a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de art. 5 din prezenta convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată;

(b) orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;

(c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;

(d) orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale."

Cuvinte-cheie HUDOC

Muncă impusă unei persoane supuse detenției (4-3-a) – Muncă impusă unei persoane în timpul în care se află în libertate condiționată (4-3-a) – Serviciu cu caracter militar (4-3-b) – Serviciu alternativ cu caracter civil (4-3-b) – Serviciu impus în situații de criză (4-3-c) – Serviciu impus în situații de calamități (4-3-c) – Obligații civice normale (4-3-d)

35. Paragraful al treilea al articolului 4 servește drept bază pentru interpretarea paragrafului al doilea. În pofida diversității lor, cele patru litere de la paragraful al treilea se bazează pe ideile-cheie ale interesului general, solidarității sociale și cursului normal al unei activități (*Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, pct. 38; *Karlheinz Schmidt împotriva Germaniei*, 1994, pct. 22; *Zarb Adami împotriva Maltei*, 2006, pct. 44).

1. Munca impusă unei persoane supuse detenției sau în timpul în care se află în libertate condiționată

36. Art. 4 § 3 lit. a) precizează că expresia „muncă forțată sau obligatorie" nu include „orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției" [*Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 119] sau în timpul în care se află în libertate condiționată.

37. Pentru a stabili ce tip de activitate trebuie să se considere „muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției", Curtea va ține seama de standardele care prevalează în statele membre (*ibid.*, pct. 128).

38. De exemplu, atunci când Curtea a trebuit să analizeze munca impusă unui deținut recidivist, a cărui punere în libertate era condiționată de acumularea unei anumite sume reprezentând economii, deși a admis că munca în cauză era obligatorie, nu a constatat nicio încălcare a art. 4 din Convenție, pe motiv că au fost îndeplinite cerințele prevăzute la art. 4 § 3 lit. a) (*Van Droogenbroeck împotriva Belgiei*, 1982, pct. 59). În opinia Curții, munca impusă acestuia nu a depășit ceea ce era „normal" în acest context, întrucât aceasta a fost stabilită pentru a-l ajuta să se reintegreze în societate și avea ca temei legal dispoziții care au un echivalent în anumite state membre ale Consiliului Europei [*ibid.*; *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 121; *De Wilde, Ooms și Versyp împotriva Belgiei*, 1971, pct. 90].

39. În ceea ce privește remunerarea deținuților, Comisia a declarat că art. 4 nu conține nicio dispoziție referitoare la remunerarea deținuților pentru munca realizată [*Douăzeci și una de persoane deținute împotriva Germaniei*, decizia Comisiei, 1968; *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 122]. Curtea a observat că au existat evoluții ulterioare în ceea ce privește atitudinea față de această problemă,

reflectate în special în Regulile penitenciare europene din 1987 și 2006, care impun remunerarea echitabilă a muncii deținuților [*Zhelyazkov împotriva Bulgariei*, 2012, pct. 36; *Floroiu împotriva României* (dec.), 2013, pct. 34]. Cu toate acestea, a considerat că simplul fapt că un deținut nu a fost plătit pentru munca realizată nu împiedică, în sine, constatarea potrivit căreia o astfel de muncă reprezintă „muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției" (*ibid.*, pct. 33).

40. De exemplu, în *Floroiu împotriva României* (dec.), 2013, Curtea a observat că deținuții puteau presta în închisoare fie o muncă remunerată, fie, în ceea ce privește administrarea curentă a închisorii, munci neremunerate, dar care confereau dreptul la o reducere a pedepsei. În temeiul dreptului intern, deținuții puteau să aleagă între cele două tipuri de muncă, după ce erau informați cu privire la condițiile de exercitare a fiecărui tip de muncă. Având în vedere că reclamantului i s-a acordat o reducere semnificativă a pedepsei rămase de executat, Curtea a constatat că munca prestată de reclamant nu a fost lipsită de orice formă de remunerare și că, prin urmare, munca efectuată de acesta poate fi considerată „o muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției" în sensul art. 4 § 3 lit. a) din Convenție (pct. 35-37).

41. Recent, Marii Camere i s-a solicitat să examineze dacă art. 4 impune ca statul să includă în sistemul de securitate socială deținuții care muncesc, în special în ceea ce privește sistemul de pensii pentru limită de vârstă. Aceasta a remarcat că, în timp ce majoritatea absolută a statelor contractante afiliază, într-un fel sau altul, persoanele deținute la sistemul național de securitate socială sau le pune la dispoziție un sistem special de asigurări, doar o mică parte din acestea afiliază deținuții care muncesc la sistemul de pensii pentru limită de vârstă. Astfel, legislația austriacă reflectă evoluția dreptului european, în măsura în care toți deținuții beneficiază de o asigurare de sănătate și împotriva accidentelor și deținuții care muncesc sunt afiliați la sistemul asigurărilor pentru șomaj, dar nu și la sistemul de pensii pentru limită de vârstă [*Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 131]. Prin urmare, Marea Cameră a considerat că nu exista un consens suficient cu privire la problema afilierii deținuților care muncesc la sistemul de pensii pentru limită de vârstă. Aceasta a considerat că, deși regula 26.17 din Regulile penitenciare europene, care prevede că deținuții care muncesc trebuie să fie incluși, în măsura posibilului, în sistemele naționale de securitate socială, reflectă o tendință în curs de evoluție, aceasta nu se poate traduce într-o obligație în temeiul art. 4 din Convenție. În consecință, munca obligatorie efectuată de reclamant în calitate de deținut, fără a fi afiliat la sistemul de pensii pentru limită de vârstă, trebuia să fie considerată „muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției" în sensul art. 4 § 3 lit. a) [*ibid.*, pct. 132; *Floroiu împotriva României* (dec.), 2015, pct. 32].

42. Într-o cauză în care reclamantul s-a plâns în legătură cu obligația deținuților de a munci în închisoare după ce aceștia au ajuns la vârsta de pensionare, Curtea, având în vedere scopul activității impuse, natura și amploarea acesteia, precum și modul în care trebuia să fie efectuată, și observând că nu există un consens în rândul statelor membre ale Consiliului Europei cu privire la acest aspect, a hotărât că nu se poate constata existența vreunei interdicții absolute în temeiul art. 4 din Convenție și că munca obligatorie prestată de reclamant în timpul detenției, inclusiv munca efectuată după ce a ajuns la vârsta de pensionare, putea fi așadar considerată drept „muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției" în sensul art. 4 § 3 lit. a) din Convenție (*Meier împotriva Elveției*, 2016, pct. 72-79).

2. Serviciu militar sau serviciu alternativ cu caracter civil

43. Art. 4 § 3 lit. b) exclude din sfera de aplicare a noțiunii de „muncă forțată sau obligatorie", interzisă de art. 4 § 2, „orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu" [*Baiatian împotriva Armeniei* (MC), 2011, pct. 100; *Johansen împotriva Norvegiei*, decizia Comisiei, 1985].

44. În decizia Comisiei în cauza *W., X., Y. și Z. împotriva Regatului Unit*, 1968, în care reclamanții erau minori atunci când au fost înrolați în forțele armate ale Regatului Unit, Comisia a considerat că serviciul

efectuat de reclamanți făcea obiectul limitărilor prevăzute la art. 4 § 3 și, prin urmare, orice capăt de cerere, conform căruia un astfel de serviciu constituie „muncă forțată sau obligatorie”, trebuia să fie respins ca fiind vădit nefondat, având în vedere dispoziția expresă de la art. 4 § 2 lit. b) din Convenție.

45. Totuși, Comisia a considerat că art. 4 face distincție între noțiunea de „aservire” și cea de „muncă forțată sau obligatorie” și că, deși, în fapt, este probabil ca acestea să se suprapună deseori, ele nu pot fi considerate echivalente și că acea clauză care exclude în mod expres serviciul militar din sfera de aplicare a expresiei „muncă forțată sau obligatorie” nu exclude în mod necesar un astfel de serviciu, în orice situație, de la examinarea în vederea stabilirii dacă intră sau nu sub incidența interdicției referitoare la „sclavie” sau „aservire” (*W., X., Y. și Z. împotriva Regatului Unit*, decizia Comisiei, 1968). Comisia a apreciat că, în general, datoria unui soldat care se înrolează după atingerea vârstei majoratului, de a respecta termenii angajamentului său, și restrângerea aferentă a libertății sale și a drepturilor personale nu constituie o atingere adusă drepturilor acestuia, care ar putea să intre sub incidența noțiunii de „sclavie” sau de „aservire” (*ibid.*). Aceasta a constatat că vârsta fragedă a reclamanților, care se înrolaseră cu consimțământul părinților lor, nu poate conferi caracterul de „aservire” condiției normale a unui soldat (*ibid.*).

46. Cu toate acestea, recent, în cauza *Chitos împotriva Greciei*, 2015, care a avut ca obiect obligația impusă unui ofițer din armată de a plăti statului o sumă considerabilă de bani pentru a-i permite să părăsească armata înainte de încheierea perioadei serviciului contractat, Curtea s-a abătut de la interpretarea de mai sus a Comisiei și a considerat că limitarea în temeiul art. 4 § 3 vizează doar serviciul militar obligatoriu și nu se aplică militarilor de carieră. A considerat că litera b) a paragrafului al treilea de la art. 4 trebuie considerată în ansamblul său. O interpretare a contextului întregii litere sugerează, din două motive, că aceasta se aplică în cazul serviciului militar obligatoriu, în statele în care este instituit un astfel de sistem: în primul rând, prin referirea la obiectorii de conștiință, aceștia fiind, în mod evident, recruți și nu militari de profesie, și, în al doilea rând, prin referirea explicită la serviciul militar obligatoriu, de la sfârșitul literei. De asemenea, pentru a susține această interpretare, Curtea a invocat Convenția nr. 29 a OIM, precum și poziția adoptată atât de Comitetul European pentru Drepturi Sociale, cât și de Comitetul de Miniștri (pct. 83-89).

47. În cauza menționată anterior, *Chitos împotriva Greciei*, 2015, Curtea a constatat că, deși era legitim ca statele să prevadă perioade obligatorii de serviciu pentru ofițerii din armată, după încheierea studiilor acestora, precum și plata unor despăgubiri în cazul demisiei anticipate, cu scopul de a recupera cheltuielile asociate educației lor, era necesar să se asigure un echilibru între diferitele interese implicate. În circumstanțele speciale ale acestei cauze, Curtea a constatat o încălcare a art. 4 § 2, pe motiv că autoritățile au impus reclamantului o sarcină disproporționată [pct. 109; a se vedea, *a contrario*, *Lazaridis împotriva Greciei* (dec.), 2016].

3. Serviciul impus în situații de criză sau de calamități

48. Art. 4 § 3 lit. c) exclude din sfera de aplicare a noțiunii de muncă forțată sau obligatorie orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității. În acest sens, Comisia a reținut că obligația arendașului unui teren de vânătoare, de a participa activ la gazarea vizuinilor de vulpi, în cadrul unei campanii împotriva unei epidemii – chiar dacă obligația menționată mai sus intră sub incidența noțiunii de muncă obligatorie – era justificată în temeiul art. 4 § 3 lit. c), care permite impunerea unor servicii în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității sau în temeiul art. 4 § 3 lit. d), care permite impunerea unor servicii care fac parte din obligațiile civice normale (*S. împotriva Germaniei*, decizia Comisiei, 1994). Într-o cauză care avea ca obiect obligația impusă reclamatului de a lucra timp de un an în serviciul public de stomatologie din nordul Norvegiei, doi membri ai Comisiei au considerat că serviciul respectiv constituia un serviciu impus în mod rezonabil reclamantului într-o situație de criză care amenința bunăstarea comunității și nu constituia muncă forțată sau obligatorie (*I. împotriva Norvegiei*, decizia Comisiei, 1963).

4. Obligații civice normale

49. Art. 4 § 3 lit. d) exclude din sfera de aplicare a noțiunii de muncă forțată sau obligatorie orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale (*Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, pct. 38).

50. În cauza *Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, Curtea a admis că reclamantul, un avocat stagiar, a suferit un anumit prejudiciu ca urmare a faptului că nu a fost remunerat și nu a beneficiat de rambursarea cheltuielilor, dar că acest prejudiciu a fost ponderat de anumite avantaje de care s-a bucurat și că acesta nu s-a dovedit a fi excesiv. Aceasta a hotărât că, deși munca remunerată poate fi, de asemenea, considerată muncă forțată sau obligatorie, lipsa remunerării și a rambursării cheltuielilor constituie un factor relevant atunci când se analizează proporționalitatea sau desfășurarea normală a activității. Subliniind că munca impusă reclamantului nu constituia o sarcină disproporționată și că valoarea cheltuielilor ocazionate direct de activitatea juridică desfășurată de acesta era relativ mică, Curtea a concluzionat că acesta nu a fost victima unei munci obligatorii în sensul art. 4 § 2 din Convenție (pct. 34-41).

51. Mai recent, Curtea a concluzionat că obligația unui medic de a participa la serviciul medical de urgență nu constituie muncă forțată sau obligatorie în sensul art. 4 § 2 și a declarat partea relevantă a cererii inadmisibilă ca fiind în mod vădit nefondată [*Steindel împotriva Germaniei* (dec.), 2010]. În această cauză, Curtea a considerat relevante, în special, următoarele aspecte: (i) serviciile care trebuiau să fie prestate erau remunerate și se încadrau în sfera activităților profesionale normale ale unui medic; (ii) obligația în cauză era întemeiată pe noțiunea de solidaritate profesională și civică și viza gestionarea situațiilor de urgență; și (iii) sarcina impusă reclamantului nu a fost disproporționată.

52. Comisia și Curtea au considerat, de asemenea, că „orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale” include: serviciul obligatoriu de jurat (*Zarb Adami împotriva Maltei*, 2006; efectuarea serviciului obligatoriu într-o unitate de pompieri sau plata unei contribuții financiare în locul efectuării acestui serviciu (*Karlheinz Schmidt împotriva Germaniei*, 1994); obligația de a efectua gratuit examene medicale (*Reitmayr împotriva Austriei*, 1995); obligația de a participa la serviciul medical de urgență [*Steindel împotriva Germaniei* (dec.), 2010]; sau obligația legală impuse societăților, în calitatea lor de angajatori, de a calcula și de a reține anumite impozite, contribuții la asigurările sociale, etc., din salariile și remunerațiile angajaților acestora (*Patru societăți împotriva Austriei*, decizia Comisiei, 1976).

53. Criteriile care servesc la delimitarea noțiunii de muncă obligatorie includ conceptul de desfășurare normală a activității. O muncă normală în sine ar putea, în fapt, să devină anormală dacă grupurile sau persoanele obligate să o execute sunt alese pe baza unor criterii discriminatorii. Prin urmare, nu înseamnă că, dacă, în anumite cauze, Curtea a constatat că nu a fost vorba despre o muncă forțată sau obligatorie în sensul art. 4, faptele în cauză nu se încadrează deloc în sfera de aplicare a art. 4 și, prin urmare, a art. 14 (*Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, pct. 43; *Zarb Adami împotriva Maltei*, 2006, pct. 45). De exemplu, orice discriminare nejustificată între femei și bărbați în ceea ce privește impunerea unei obligații civice constituie o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 4 din Convenție (*ibid.*, pct. 83; *Karlheinz Schmidt împotriva Germaniei*, 1994, pct. 29).

III. Obligații pozitive

54. În cauza *Siliadin împotriva Franței*, 2005, Curtea a constatat că, în ceea ce privește anumite dispoziții ale Convenției, cum ar fi art. 2, 3 și 8, faptul că un stat se abține de la încălcarea drepturilor garantate nu este suficient pentru a concluziona că și-a respectat obligațiile care îi revin în temeiul art. 1 din Convenție (pct. 77). În acest sens, aceasta a considerat că limitarea respectării art. 4 din Convenție la acțiunile directe ale autorităților statului ar fi contrară instrumentelor internaționale consacrate în mod specific acestei probleme și ar echivala cu o golire de sens a acestei dispoziții (pct. 89). Așadar, Curtea a hotărât că statelor le revin obligații pozitive în temeiul art. 4 din Convenție. Două dintre aspectele obligațiilor pozitive – obligația de a institui un cadru legislativ și administrativ și obligația de a lua măsuri operaționale – pot fi calificate ca fiind materiale, în timp ce al treilea aspect se referă la obligația procedurală de a efectua o anchetă [*S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, pct. 306].

A. Obligația pozitivă de a institui un cadru legislativ și administrativ corespunzător

55. Art. 4 impune ca statele membre să sancționeze și să urmărească penal și să trimită în judecată în mod eficient orice act al cărui scop este menținerea unei persoane într-o situație de sclavie, aservire ori muncă forțată sau obligatorie (*C.N. împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 66; *Siliadin împotriva Franței*, 2005, pct. 112; *C.N. și V. împotriva Franței*, 2012, pct. 105). Pentru a respecta această obligație, statele membre au obligația de a institui un cadru legislativ și administrativ care să interzică și să pedepsească astfel de acte (*Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 285).

56. În contextul special al traficului de persoane, Curtea a subliniat că Protocolul de la Palermo (privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate) și Convenția privind lupta împotriva traficului de ființe umane fac referire la necesitatea unei abordări cuprinzătoare a combaterii traficului de persoane, care include măsuri de prevenire a traficului și de protejare a victimelor, în plus față de măsurile de pedepsire a traficanților. În opinia sa, din dispozițiile acestor două instrumente reiese în mod clar că statele contractante, inclusiv aproape toate statele membre ale Consiliului Europei, apreciază că numai o combinație de măsuri care abordează toate cele trei aspecte pot fi eficiente în lupta împotriva traficului de persoane. Prin urmare, Curtea a subliniat că obligația de a sancționa și de a urmări penal și trimite în judecată traficanții reprezintă doar un aspect al angajamentului general de combatere a traficului de persoane, asumat de statele membre, și că obligațiile pozitive care decurg din art. 4 trebuie să fie luate în considerare în acest context mai larg (*ibid.*). Pentru a respecta această obligație, statele membre trebuie să instituie un cadru legislativ și administrativ care să prevină și să pedepsească traficul de persoane și să protejeze victimele acestuia (*V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, 2021, pct. 151).

57. În acest sens, Curtea a hotărât că setul de garanții prevăzute în legislația națională trebuie să fie adecvate pentru a asigura protecția concretă și eficientă a drepturilor victimelor sau ale potențialelor victime ale traficului de persoane. În consecință, a considerat că, pe lângă măsurile de drept penal destinate pedepsirii traficanților, art. 4 impune statelor membre să instituie măsuri adecvate de reglementare a activităților comerciale utilizate adesea ca o acoperire pentru traficul de persoane. În plus, legislația în materie de imigrație a unui stat trebuie să abordeze preocupările relevante legate de încurajarea, facilitarea sau tolerarea traficului (*Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 284). În plus, statele au obligația de a pune la dispoziție cursuri de formare relevante pentru personalul responsabil cu aplicarea legii și cel din serviciile de imigrare (*ibid.*, pct. 287).

58. Curtea a subliniat faptul că principiile menționate mai sus sunt la fel de relevante în ceea ce privește traficul de persoane și exploatarea persoanelor prin muncă. Prin urmare, Curtea a admis că traficul de persoane include recrutarea persoanelor în scopul exploatării și că exploatarea în cauză include munca forțată. În acest sens, Curtea a subliniat că art. 4 § 2 din Convenție implică obligația

pozitivă a statelor de a aborda această categorie de trafic prin asigurarea unui cadru juridic și de reglementare care să permită prevenirea traficului de persoane și exploatarea acestora prin muncă, protejarea victimelor și investigarea suspiciunilor întemeiate privind traficul de această natură, împreună cu incriminarea și urmărirea penală eficientă a oricărui act care are ca scop menținerea unei persoane într-o astfel de situație (*Chowdury și alții împotriva Greciei*, 2017, pct. 86-89 și 103-104).

59. Curtea a constatat că legislația în vigoare la momentul faptelor nu le oferea reclamanților o protecție concretă și eficientă împotriva tratamentului care intră în sfera de aplicare a art. 4 din Convenție, în cauzele *Siliadin împotriva Franței*, 2005, pct. 148, *C.N. și V. împotriva Franței*, 2012, pct. 108, și *C.N. împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 76. În schimb, în cauza *Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pe baza probelor care i-au fost prezentate și ținând seama de limitele jurisdicției Rusiei în ceea ce privește faptele specifice ale cauzei, Curtea nu a constatat nicio astfel de deficiență în cadrul legislativ și administrativ din Rusia în ceea ce privește traficul [*ibid.*, pct. 301-303; *V.F. împotriva Franței* (dec.), 2011; *J.A. împotriva Franței* (dec.), 2014]. În cauza respectivă, s-a constatat că Cipru a încălcat această obligație deoarece, în pofida dovezilor privind traficul de persoane în Cipru și a preocupărilor exprimate în diferite rapoarte în ceea ce privește faptul că politica de imigrare și deficiențele legislative cipriote încurajau traficul de femei în Cipru, regimul său de vize pentru artiști nu i-a oferit fiicei reclamantei, domnișoara Rantseva, o protecție concretă și eficientă împotriva traficului și exploatării (pct. 290-293). În cauza *T.I. și alții împotriva Greciei*, 2019, Curtea a considerat că dispozițiile cadrului juridic care reglementau anumite proceduri nu erau eficiente sau suficiente, nici pentru a pedepsi traficanții, nici pentru a asigura prevenirea eficientă a traficului de persoane, având în vedere că traficul de persoane în scopul exploatării sexuale nu constituia o infracțiune distinctă la momentul faptelor și că infracțiunea de trafic de persoane, care era mai puțin gravă, dar care putea fi urmărită penal, avea un termen de prescripție mai scurt, ceea ce a condus la încetarea procesului penal îndreptat împotriva a doi dintre inculpați, ca urmare a intervenției prescripției răspunderii penale. În cauza *L.E. împotriva Greciei*, 2016, Curtea a considerat că legislația modificată (în vigoare la momentul faptelor) i-a oferit reclamantei o protecție concretă și eficientă împotriva traficului de persoane în scopul exploatării sexuale.

B. Obligația pozitivă de a lua măsuri operaționale

60. Art. 4 din Convenție poate, în anumite circumstanțe, să impună unui stat să ia măsuri operaționale pentru a proteja victimele sau potențialele victime ale tratamentelor care încalcă articolul respectiv (*Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 286; *C.N. împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 67). Pentru ca obligația pozitivă de a lua măsuri operaționale să ia naștere în circumstanțele unei anumite cauze, trebuie să se demonstreze că autoritățile statului știau sau ar fi trebuit să știe de existența circumstanțelor care au dat naștere unor suspiciuni credibile cu privire la un risc real și imediat ca o persoană identificată să fi fost sau să fie supusă unui tratament contrar art. 4 din Convenție. În cazul unui răspuns afirmativ, se va constata existența unei încălcări a respectivului articol în cazul în care autoritățile nu adoptă măsurile adecvate, în limitele competențelor lor, pentru a pune capăt situației în care se află persoana în cauză sau pentru a elimina riscul respectiv (*ibid.* și *V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, 2021, pct. 152).

61. În ceea ce privește tipurile de măsuri operaționale care ar putea fi impuse de art. 4 din Convenție, Curtea a considerat relevant, în contextul traficului de persoane, faptul că, în Convenția privind lupta împotriva traficului de ființe umane, statelor membre li se cere să adopte o serie de măsuri pentru prevenirea traficului și pentru protejarea drepturilor victimelor. Măsurile de prevenire includ măsuri de întărire a coordonării pe plan național între diferite organisme cu atribuții de prevenire și combatere a traficului de persoane și măsuri de descurajare a cererii care favorizează toate formele de exploatare a persoanelor. Măsurile de protecție includ facilitarea identificării victimelor de către persoane calificate și asistarea victimelor în reabilitarea lor fizică, psihologică și socială (*ibid.*, pct. 153). Statul trebuie să țină seama de vulnerabilitatea victimelor traficului, în special a minorilor, atunci când stabilește măsurile relevante aplicabile (*ibid.*, pct. 161; a se vedea și *A.I. împotriva Italiei*, 2021,

pct. 103-104, în care reclamanta, victimă a traficului de persoane, nu a fost în măsură să își exercite dreptul de a-și vedea cei doi copii, fiind încălcat art. 8 din Convenție, și *N.Ç. împotriva Turciei*, 2021, pct. 133, în care statul nu a protejat o minoră exploatată sexual pe parcursul procesului penal referitor la abuzul său sexual, cu încălcarea art. 3 și 8 din Convenție).

62. Cu toate acestea, ținând seama de dificultățile întâmpinate de organele de poliție în exercitarea atribuțiilor lor în cadrul societăților moderne și de alegerile operaționale care trebuie făcute în materie de priorități și resurse, obligația de a lua măsuri operaționale trebuie să fie interpretată astfel încât să nu li se impună autorităților o sarcină imposibilă sau disproporționată (*C.N. împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 68; *Rančev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 287).

63. Curtea a precizat că nu se poate deduce existența unei interdicții generale privind urmărirea penală a victimelor traficului de persoane nici din Convenția privind lupta împotriva traficului de ființe umane, nici din orice alt instrument internațional. Cu toate acestea, urmărirea penală a victimelor sau a potențialelor victime ale traficului de persoane poate, în anumite circumstanțe, să contravină obligației statului de a lua măsuri operaționale pentru protejarea victimelor [*V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, 2021, pct. 158-159, și *G.S. împotriva Regatului Unit* (dec.), 2021, pct. 22]. În acest sens, Curtea a hotărât că este esențială identificarea timpurie a victimelor traficului de către o autoritate competentă, pe baza criteriilor identificate în Protocolul de la Palermo (privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate) și în Convenția privind lupta împotriva traficului de ființe umane, și că, în măsura posibilului, ar trebui să se dispună începerea urmăririi penale după această evaluare (*V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, 2021, pct. 160-161). De asemenea, aceasta a subliniat că, odată ce o autoritate calificată a efectuat o evaluare a victimelor traficului de persoane, orice decizie de începere a urmăririi penale emisă ulterior va trebui să țină seama de această evaluare. Deși este posibil ca procurorul să nu fie obligat de constatările făcute în cursul unei astfel de evaluări, pentru a se abate de la aceasta, procurorul ar trebui să aibă motive clare și conforme cu definiția traficului de persoane, enunțată în instrumentele internaționale sus-menționate (*ibid.*, pct. 162).

64. În cauza *Rančev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, diferite erori ale organelor de poliție, în special faptul că nu au continuat investigațiile pentru a afla dacă domnișoara Rančeva a făcut sau nu obiectul traficului de persoane, decizia de a o încredința în custodia M.A și nerespectarea de către acestea a mai multor dispoziții de drept intern au determinat Curtea să constate că autoritățile cipriote nu au adoptat măsuri în vederea protejării domnișoarei Rančeva împotriva traficului de persoane (pct. 298).

65. În cauza *V.F. împotriva Franței*, 2011, deși este conștientă de amploarea fenomenului traficului cu femei nigeriene în Franța și de dificultățile întâmpinate de aceste persoane pentru a putea fi identificate de către autorități, cu scopul de a obține protecție, a putut constata doar că, în lumina circumstanțelor cauzei, reclamanta nu încercase să contacteze autoritățile cu privire la situația sa. Prin urmare, a considerat că probele prezentate de reclamantă nu au fost suficiente pentru a demonstra că organele de poliție știau sau ar fi trebuit să știe că reclamanta era victima unei rețele de trafic de persoane, atunci când au decis să o deporteze.

66. În *Chowdury și alții împotriva Greciei*, 2017, Curtea a constatat că Grecia nu și-a îndeplinit obligațiile pozitive întrucât autoritățile, care aflaseră, din rapoarte oficiale și din mass-media, despre situația în care se aflau lucrătorii migranți, cu mult înainte de incidentul cu focuri de armă, în care au fost implicați reclamanții, nu au luat măsuri adecvate de prevenire a traficului și de protejare a reclamanților (pct. 111-115).

67. În cauza *V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit,* 2021, în care Curții i s-a solicitat să examineze dacă urmărirea penală a unei victime sau a unei potențiale victime a traficului de persoane ridica o problemă din perspectiva art. 4 din Convenție, Curtea a constatat că Regatul Unit nu și-a îndeplinit obligația, care îi revine în temeiul art. 4, de a lua măsuri operaționale pentru a proteja reclamanții, minori originari din Vietnam, care lucrau în fabrici de canabis, pe teritoriul Regatului Unit. În această

privință, Curtea a apreciat că, în pofida circumstanțelor care indicau faptul că reclamanții erau victime ale traficului, aceștia au fost acuzați de o infracțiune fără ca statutul lor de victime ale traficului să fi fost analizat în prealabil de către autoritatea competentă. Curtea a mai subliniat că, deși reclamanții au fost recunoscuți ulterior de această autoritate ca fiind victime ale traficului de persoane, această evaluare nu a fost luată în considerare nici de parchet, nici de curtea de apel, care a constatat că decizia inițială de începere a urmăririi penale era justificată, fără a furniza o motivare adecvată a deciziei lor (pct. 172-173 și 181-182).

68. În schimb, în cauza *G.S. împotriva Regatului Unit*, 2021, Curtea s-a convins că, atunci când a respins cererea reclamantei, victimă adultă a traficului de persoane, de încuviințare a apelului împotriva condamnării sale pentru infracțiuni legate de droguri, a ținut seama de măsura în care aceasta a fost obligată să comită infracțiunea în cauză și a concluzionat că gradul de constrângere nu era de natură să îi înlăture vinovăția. Prin urmare, Curtea a constatat că modul în care curtea de apel a apreciat situația era compatibil cu articolul 26 din Convenția privind lupta împotriva traficului de ființe umane și cu articolul 8 din Directiva privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia și că respingerea de către aceasta a cererii de încuviințare a apelului nu putea fi interpretată ca o neîndeplinire de către stat a obligației, care îi revine în temeiul art. 4, de a lua măsuri operaționale pentru protejarea reclamantei, în calitate de victimă a traficului de persoane (pct. 24).

C. Obligația procedurală de a efectua o anchetă

69. Art. 4 din Convenție implică o obligație procedurală de a efectua o anchetă atunci când există o suspiciune credibilă privind încălcarea drepturilor unei persoane, garantate de acest articol, indiferent dacă este vorba despre traficul de persoane (*Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 288), aservirea domestică (*C.N. împotriva Regatului Unit*, 2012) sau prostituția forțată [*S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, pct. 307]. Cerințele obligației procedurale ce decurge din art. 4 pot fi înțelese pornind de la principiile convergente referitoare la obligația procedurală ce decurge din art. 2 și 3 din Convenție [*S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, pct. 309-311].

70. Cerințele procedurale care decurg din art. 4 sunt aceleași, indiferent dacă tratamentul a fost aplicat cu participarea unor agenți ai statului sau a unor persoane particulare. Obligația de a efectua o anchetă nu depinde de introducerea unei plângeri de către victimă sau o rudă apropiată a acesteia; autoritățile trebuie să acționeze din oficiu, după ce au luat cunoștință de problema în cauză. Pentru ca o anchetă să fie efectivă, aceasta trebuie să fie independentă de persoanele implicate în evenimente și trebuie să poată conduce la identificarea și pedepsirea persoanelor responsabile, fiind vorba despre o obligație de mijloace, nu de rezultat. Cu toate acestea, autoritățile trebuie să ia toate măsurile rezonabile necesare pentru a obține probe și pentru a elucida circumstanțele cauzei. În special, concluziile anchetei trebuie să se bazeze pe o analiză minuțioasă, obiectivă și imparțială a tuturor elementelor relevante. În plus, cerința privind promptitudinea și o diligență rezonabilă este implicită în toate cazurile, dar atunci când există posibilitatea de a salva persoana în cauză dintr-o situație prejudiciabilă, ancheta trebuie să se desfășoare în regim de urgență. În cele din urmă, victima sau ruda apropiată a victimei trebuie să fie implicată în procedură, în măsura necesară pentru protejarea intereselor legitime ale acestora. Pentru a ridica o problemă din perspectiva art. 4, eventualele vicii ale procedurii și ale procesului decizional în cauză trebuie să constituie deficiențe semnificative. Cu alte cuvinte, Curtea nu este interesată de acuzațiile privind erori sau omisiuni izolate, ci doar de acele deficiențe semnificative ale procedurii și ale procesului decizional în cauză, și anume cele care sunt de natură să submineze capacitatea anchetei de a stabili circumstanțele cauzei sau persoana responsabilă [*S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, pct. 312-320; *Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 288].

71. În contextul special al traficului de persoane, pe lângă obligația de a efectua o anchetă internă cu privire la evenimente care au loc pe teritoriul lor, statele membre au, de asemenea, obligația, în cazurile de trafic transfrontalier, să coopereze în mod eficient cu autoritățile relevante ale altor state

implicate în cercetarea unor evenimente care au avut loc în afara teritoriilor lor (*Rančev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 289, și *Zoletic și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2021, pct. 191).

72. În cauza *Rančev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, Curtea a constatat că autoritățile ruse nu au investigat posibilitatea ca în traficul cu domnișoara Rančeva în Cipru să fi fost implicați agenți (individuali) sau rețele care își desfășurau activitatea în Rusia (pct. 308). În schimb, în cauza *M. și alții împotriva Italiei și Bulgariei*, 2012, Curtea a constatat că, având în vedere circumstanțele cauzei, nu a fost vorba despre trafic de persoane, dar că ar fi fost angajată răspunderea statului bulgar, în cazul în care ar fi existat un trafic de persoane inițiat în această țară (pct. 169). În această cauză, Curtea a hotărât, de asemenea, că autoritățile bulgare au acordat asistență reclamanților și au menținut un contact și o cooperare constante cu autoritățile italiene (pct. 169).

73. În cauza *J. și alții împotriva Austriei*, 2017, în care reclamanții s-au plâns de decizia procurorului de neîncepere a urmăririi penale cu privire la pretinse infracțiuni legate de traficul de persoane, săvârșite în străinătate de către resortisanți străini, Curtea a considerat că art. 4 din Convenție, sub aspect procedural, nu impune statelor să prevadă o jurisdicție universală asupra infracțiunilor de această natură comise în străinătate. În acest sens, a remarcat că Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, nu abordează problema jurisdicției, iar Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane impune statelor membre doar o obligație de a stabili jurisdicția lor asupra oricărei infracțiuni de trafic de persoane comise pe teritoriul lor, de către unul din resortisanții lor sau împotriva unuia din resortisanții lor (pct. 114).

74. În cauza *Chowdury și alții împotriva Greciei*, 2017, Curtea a considerat că Grecia nu și-a îndeplinit obligațiile procedurale, în special deoarece procurorul a refuzat să exercite acțiunea în privința a douăzeci și unu de reclamanți, pe motiv că aceștia depuseseră tardiv plângerile, fără să țină seama de problemele mai generale denunțate de aceștia în materie de trafic de persoane și muncă forțată (pct. 117-121). De asemenea, Curtea a constatat că instanțele naționale au apreciat situația reclamanților într-o manieră foarte limitată, analizând-o din perspectiva întrebării dacă aceasta constituia aservire, consecința fiind că niciunul dintre acuzați nu a fost condamnat pentru trafic de persoane și că, prin urmare, nu au fost aplicate sancțiuni corespunzătoare (pct. 123-127).

75. În cauza *S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, reclamanta a susținut că T. M., fost polițist, a forțat-o, din punct de vedere fizic și psihologic, să se prostitueze. Deși a obținut recunoașterea administrativă a statutului de potențială victimă a traficului de persoane, Curtea a considerat că acest lucru nu putea fi considerat ca fiind o confirmare a faptului că au fost identificate elementele infracțiunii de trafic de persoane. A fost necesar să se răspundă la această întrebare în cadrul unei proceduri penale ulterioare. Examinând faptele cauzei în lumina celor trei elemente constitutive ale traficului de persoane, Curtea a evidențiat „recrutarea” reclamantei prin intermediul Facebook, folosirea forței împotriva sa, precum și posibila adăpostire și servitute pentru (plata unor) datorii. Mai mult, T.M., fost polițist, a fost capabil să abuzeze de vulnerabilitatea ei. Astfel, Curtea a constatat că reclamanta a formulat o pretenție întemeiată, susținută de probe *prima facie* care indicau că aceasta era victimă a traficului de persoane și/sau prostituției forțate. Răspunsul procedural al autorităților în legătură cu această pretenție întemeiată și cu probele *prima facie* a fost viciat de deficiențe semnificative, cum ar fi nerespectarea unor linii de anchetă evidente, de natură să elucideze adevărata natură a relației dintre cele două părți, și importanța excesivă acordată mărturiei reclamantei, fără a se ține seama de posibilul impact al unei traume psihologice asupra capacității acesteia de a relata în mod coerent și clar circumstanțele exploatării sale.

76. Într-o cauză referitoare la pretinsul trafic transfrontalier de persoane și munca forțată a unor lucrători migranți, Curtea a constatat că pretențiile reclamanților erau întemeiate, având în vedere că probele din dosarul cauzei, în special un raport elaborat de ONG-uri specializate, susțineau în mare măsură versiunea reclamanților asupra evenimentelor (*Zoletic și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2021,

pct. 161-164). În plus, având în vedere informațiile obținute de autorități din diferite surse, cum ar fi rapoarte de țară elaborate de ECRI și GRETA, precum și acțiunea civilă în despăgubiri formulată de reclamanți, Curtea a constatat că autoritățile au acordat suficientă atenție acuzațiilor întemeiate ale reclamanților referitoare la traficul de persoane și munca forțată. Prin urmare, se impunea inițierea *ex officio* a unei anchete penale efective (*ibid.*, pct. 200). Totuși, în prezenta cauză, nu a avut loc o astfel de anchetă (*ibid.*, pct. 208).

77. În cauza *T.I. și alții împotriva Greciei*, 2019, pe lângă eficacitatea procedurii privind pretinsa exploatare a reclamantelor, Curtea a examinat eficacitatea procedurii privind eliberarea vizelor pentru reclamante. Ținând seama în special de informațiile disponibile cu privire la fenomenul traficului de persoane din Rusia și Grecia la momentul faptelor și având în vedere gravitatea alegațiilor reclamantelor și faptul că acestea au acuzat funcționarii publici de implicare în rețele de trafic de persoane, autoritățile aveau obligația de a acționa cu o diligență specială pentru a verifica dacă cererile de viză au făcut obiectul unui control minuțios, înainte de eliberarea vizelor, și pentru a înlătura, astfel, îndoielile cu privire la probitatea funcționarilor publici. Curtea a constatat că autoritățile competente nu au examinat cauza cu nivelul de diligență necesar, în special având în vedere durata desfășurării anchetei, ceea ce a condus la încetarea urmăririi penale, ca urmare a intervenției prescripției (pentru infracțiunile de fals/uz de fals). De asemenea, aceasta a constatat că reclamantele nu au fost implicate în anchetă în măsura necesară, întrucât toate încercările - cu excepția uneia - de a le înmâna citațiile pentru a se prezenta în calitate de martori au eșuat, fără să se fi făcut niciun demers pentru găsirea acestora la adresele menționate în cererile lor de a se constitui părți civile în procedură.

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în prezentul ghid face trimitere la hotărâri sau decizii pronunțate de Curte, precum și la decizii sau rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”).

Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)” că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile pronunțate de o Cameră, care nu sunt definitive, în sensul art. 44 din Convenție, la data publicării prezentei actualizări, sunt marcate cu un asterisc (*) în lista de mai jos. Art. 44 § 2 din Convenție prevede următoarele: „Hotărârea unei Camere devine definitivă a) atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiterea cauzei în fața Marii Camere; sau b) la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiterea cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau c) atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimitere formulată potrivit art. 43”. În cazul în care cererea de retrimitere este admisă de Colegiul Marii Camere, hotărârea pronunțată ulterior de Marea Cameră este cea care rămâne definitivă, și nu cea a Camerei (care nu produce așadar niciun efect juridic).

Hiperlinkurile cauzelor citate în versiunea electronică a ghidului direcționează spre baza de date HUDOC (*http://hudoc.echr.coe.int*), care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărâri și decizii pronunțate de Marea Cameră, de Cameră și de Comitet, cauze comunicate, avize consultative și rezumate juridice extrase din Nota de informare privind jurisprudența) și la jurisprudența Comisiei (decizii și rapoarte), precum și la rezoluțiile Comitetului de Miniștri.

Curtea pronunță hotărârile și deciziile în limba engleză și/sau franceză, cele două limbi oficiale ale acesteia. Baza de date HUDOC conține, de asemenea, traduceri ale unor cauze importante în peste treizeci de limbi neoficiale. În plus, include linkuri către aproximativ o sută de culegeri de jurisprudență online, elaborate de terți. Toate versiunile lingvistice disponibile pentru cauzele citate pot fi consultate accesând rubrica „Versiuni lingvistice” din baza de date *HUDOC*, care apare după ce faceți clic pe hiperlinkul cauzei.

—A—

A.I. împotriva Italiei, nr. 70896/17, 1 aprilie 2021
Adigüzel împotriva Turciei (dec.), nr. 7442/08, 6 februarie 2018
Antonov împotriva Rusiei (dec.), nr. 38020/03, 3 noiembrie 2005

—B—

Baiatian împotriva Armeniei (MC), nr. 23459/03, CEDO 2011
Bucha împotriva Slovaciei (dec.), nr. 43259/07, 20 septembrie 2011

—C—

C.N. împotriva Regatului Unit, nr. 4239/08, 13 noiembrie 2012
C.N. și V. împotriva Franței, nr. 67724/09, 11 octombrie 2012
Chitos împotriva Greciei, nr. 51637/12, CEDO 2015
Chowdury și alții împotriva Greciei, nr. 21884/15, CEDO 2017

—D—

Dănoiu și alții împotriva României, nr. 54780/15 și alte 2 cereri, 25 ianuarie 2022
De Wilde, Ooms și Versyp împotriva Belgiei, 18 iunie 1971, seria A nr. 12

—F—

Floroiu împotriva României (dec.), nr. 15303/10, 12 martie 2013
Patru societăți împotriva Austriei, nr. 7427/76, decizia Comisiei din 27 septembrie 1976, Decizii și rapoarte (D.R. 7)

—G—

G.S. împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 7604/19, 23 noiembrie 2021
Graziani-Weiss împotriva Austriei, nr. 31950/06, 18 octombrie 2011

—I—

I. împotriva Norvegiei, nr. 1468/62, decizia Comisiei din 17 decembrie 1963

—J—

J. și alții împotriva Austriei, nr. 58216/12, 17 ianuarie 2017
J.A. împotriva Franței (dec.), nr. 45310/11, 27 mai 2014
Johansen împotriva Norvegiei, nr. 10600/83, decizia Comisiei din 14 octombrie 1985, Decizii și rapoarte 44

—K—

Karlheinz Schmidt împotriva Germaniei, 18 iulie 1994, seria A nr. 291-B

—L—

L.E. împotriva Greciei, nr. 71545/12, 21 ianuarie 2016
Lazaridis împotriva Greciei (dec.), nr. 61838/14, 12 ianuarie 2016

—M—

M. și alții împotriva Italiei și Bulgariei, nr. 40020/03, 31 iulie 2012
Meier împotriva Elveției, nr. 10109/14, CEDO 2016
Mihal împotriva Slovaciei (dec.), nr. 31303/08, 28 iunie 2011

—N—

N.Ç. împotriva Turciei, nr. 40591/11, 9 februarie 2021

—R—

Radi și Gherghina împotriva României (dec.), nr. 34655/14, 5 ianuarie 2016
Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei, nr. 25965/04, CEDO 2010
Reitmayr împotriva Austriei, nr. 23866/94, decizia Comisiei din 28 iunie 1995

—S—

S. împotriva Germaniei, nr. 9686/82, decizia Comisiei din 4 octombrie 1984, Decizii și rapoarte 39
S.M. împotriva Croației (MC), nr. 60561/14, 25 iunie 2020
Schuitemaker împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 15906/98, 4 mai 2010
Seguin împotriva Franței (dec.), nr. 42400/98, 7 martie 2000
Siliadin împotriva Franței, nr. 73316/01, CEDO 2005-VII
Sokur împotriva Ucrainei (dec.), nr. 29439/02, 26 noiembrie 2002
Steindel împotriva Germaniei (dec.), nr. 29878/07, 14 septembrie 2010
Stummer împotriva Austriei (MC), nr. 37452/02, CEDO 2011

—T—

T.I. și alții împotriva Greciei, 40311/10, 18 iulie 2019
Tibet Menteş și alții împotriva Turciei, nr. 57818/10 și alte 4 cereri, 24 octombrie 2017
Douăzeci și una de persoane deținute împotriva Germaniei, nr. 3134/67 și alte 20 de cereri, decizia Comisiei din 6 aprilie 1968, Culegerea 27

—V—

V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit, nr. 77587/12 și 74603/12, pct. 158-159, 16 februarie 2021
V.F. împotriva Franței (dec.), nr. 7196/10, 29 noiembrie 2011
Van der Mussele împotriva Belgiei, 23 noiembrie 1983, seria A nr. 70
Van Droogenbroeck împotriva Belgiei, 24 iunie 1982, seria A nr. 50

—W—

W., X., Y. și Z. împotriva Regatului Unit, nr. 3435/67 și alte 3 de cereri, decizia Comisiei din 19 iulie 1968, Culegerea 28

—X—

X. împotriva Germaniei, nr. 8410/78, decizia Comisiei din 13 decembrie 1979, Decizii și rapoarte 18

—Z—

Zarb Adami împotriva Maltei, nr. 17209/02, CEDO 2006-VIII
Zhelyazkov împotriva Bulgariei, nr. 11332/04, 9 octombrie 2012
Zoletic și alții împotriva Azerbaidjanului, nr. 20116/12, 7 octombrie 2021